

انجمنهای علمی ایران

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در خرداد سال جاری همایش یک روزه‌ای با عنوان «نقش و جایگاه انجمنهای علمی در ساختار جدید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در برنامه سوم توسعه کشور» برگزار کرد.

این گردهمایی صبح پنج‌شنبه ۱۹ خرداد با سخنرانی دکتر توکل معاون پژوهشی وزارت علوم - تحقیقات و فناوری - و سخنان دکتر حبیبی - معاون اول ریاست جمهوری - آغاز شد.

بعد از برنامه افتتاحیه، دکتر مهدی بهادری‌نژاد - معاون پژوهشی فرهنگستان علوم ایران - در سخنرانی‌ای با عنوان «انجمنهای مهندسی - حلقه‌ای مهم در ارتباط دانشگاه و صنعت و دانشگاهی دیگر برای دانش‌آموختگان» مطالب زیر را مورد بحث قرار داد:

- ۱- مروری بر نقش انجمنهای علمی در پیشرفت کشورهای توسعه‌یافته صنعتی،
- ۲- بررسی اجمالی دلایل عقب‌ماندگی علمی ایران در نیم‌قرن اخیر،
- ۳- احیای حس خودباوری و اتکا به نفس در جوانان به‌منزله مهم‌ترین فعالیت اجتماعی در کشور.
- ۴- بررسی نکات اساسی در آموزش مهندسی شامل:

- توانایی در تشخیص مسائل مهندسی،
- برخورداری از اعتماد به نفس و استفاده از نوآوری، ابتکار و خلاقیت در حل مسائل مهندسی،
- برخورداری از پیشکار،
- علاقه‌مندی به کار گروهی،
- برخورداری از معلومات پایه مهندسی،
- توانایی در فراگیری دانشهای جدید در علوم مهندسی،

۵- نقد آموزش مهندسی در ایران و عرضه راه حلی برای مراعات نکات فوق،

۶- نقش انجمنهای مهندسی در احیای حس خودباوری و اتکای به نفس در جوانان و به‌روز نگاه‌داشتن معلومات مهندسان.

دکتر هوشنگ ایروانی - عضو هیئت مدیره انجمن آموزش و ترویج کشاورزی، از دیگر سخنرانان این گردهمایی بود. وی در سخنرانی خود با عنوان «نقش انجمنهای علمی در برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جمهوری اسلامی ایران

» به بررسی مواردی چون فلسفه، چالشهای راهبردی جهان، برنامه سوم توسعه، مدیریت تحقیقات و فناوری، جایگاه انجمنهای علمی و نقش گروههای آموزشی دانشگاهها پرداختند.

وی در ادامه سخنان خود گفت: فلسفه حالتی از اندیشه است که چگونگی تفکر انسان را شکل می‌دهد. پیشبرد علم در زمینه تخصصی و کاربرد علم در توسعه همه‌جانبه جامعه دو هدف اصلی برای انجمنهای علمی است. جهانی شدن سریع اقتصاد جهانی، پیشرفت سریع نوآوری و فناوری در سراسر جهان، فراگیر شدن اندیشه‌ها و افکار در سطح جهان از جمله چالشهای هزاره سوم هستند. رسیدن به موقعیت برتر، از اهداف برنامه سوم توسعه است، و تحقق این مهم مستلزم توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، صنعتی، کشاورزی، خدماتی، زیست محیطی، بهداشتی، درمانی، توریستی، مالی و ... است. تفسیر و ارزیابی مستمر سیاستهای تحقیقاتی، تدوین و اصلاح قوانین، حمایت از نشر نتایج تحقیقات، نظارت و ارزشیابی فعالیتهای تحقیقاتی و استقرار بینش همه‌جانبه تحقیق به عهده نهاد نظام‌بخش تحقیقات و فناوری است. بهره‌گیری از عقل جمعی اولین شیوه برای غنی‌سازی فعالیتهای انجمنهای علمی است که با استفاده از روشهای نوین به آن پرداخته می‌شود. انجام تحقیقات بنیادی، تولید کتب درسی، ایجاد فرصتهای آموزشی در سطوح گوناگون و پویاسازی شیوه‌های آموزشی به عهده گروههای آموزشی است. دیگر سخنرانان و عنوان سخنرانیهای آنها عبارت است از:

دکتر هوشنگ افشاری - رئیس انجمن مهندسان مکانیک ایران - «وضع فعلی انجمنها و چشم‌انداز وضع مطلوب»،

دکتر مهدی بهزاد - رییس انجمن ریاضی ایران - «تجزیاتیات سسی‌ساله انجمن ریاضی ایران: دستاوردها و ناکامیها»،

دکتر محمد عبداللهمی - رییس انجمن جامعه شناسی ایران - «انجمنهای علمی ایران: موانع ساختاری توسعه و راه‌حلاها»،

دکتر عباس بازرگان - نایب رییس انجمن پژوهشهای آموزشی ایران - «نقش انجمنهای علمی در ارزیابی دانشگاهها، اعتبارسنجی و

ارتقای کیفیت آنها»

آخرین برنامه همایش میزگردی با موضوع «همکاریهای انجمنهای علمی با بخشهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی» بود و در این میزگرد دکتر عزیزی، مهندس بنیانیان، مهندس علاقمندان، مهندس ترکان، مهندس کشاورز، مهندس حاجی و دکتر توکل حضور داشتند.

برگزاری این گردهمایی، بهانه‌ای شد تا ما ضمن بیان سابقه انجمنهای علمی در ایران، فهرست کامل این انجمنها را جهت اطلاع‌رسانی منتشر کنیم.

سابقه تاریخی انجمنهای علمی

تاریخ تشکیل انجمنها در جهان به اواسط قرن هفدهم برمی‌گردد که می‌توان تشکیل انجمن سلطنتی بریتانیا در ۱۶۶۰ میلادی (۱۰۳۹ هـ) و آکادمی علوم شوروی در ۱۷۲۵ (۱۱۰۴ هـ) و آکادمی ملی علوم آمریکا در ۱۸۶۳ (۱۲۴۲ هـ) را نمونه‌ای از این انجمنهای اولیه دانست.

تاریخچه تشکیل انجمنهای علمی در ایران با تشکیل جمعیت فیزیک و شیمی ایران در سال ۱۳۱۰ آغاز شد که با اجتماع عده معدودی از فیزیکدانان کشور در آزمایشگاه فیزیک دانشکده علوم دانشسرای عالی سامان گرفت. به‌رغم جمعیت متخصصان رشته فیزیک، دیری نپایید که به‌علت نبود ارتباطی منسجم و تعریف‌شده بین اعضای انجمن، این فعالیت متوقف شد.

در حدود سال ۱۳۲۰ کانون مهندسیان ایران تشکیل شد و در سال ۱۳۲۳ اولین نشریه علمی خود را منتشر کرد. این انجمن تا دی ماه ۱۳۳۹، ۱۴۰۰ نفر از صاحبان مدارک مهندسی و دکترها را در رشته‌های مختلف مهندسی به عضویت پذیرفت.

در این ایام مجمع وکلای دادگستری و انجمن مامایی ایران نیز فعالیت خود را آغاز کرد.

طی دهه ۱۳۳۰ انجمن پزشکی فعالیت خود را آغاز و در سال ۱۳۴۰ اقدام به انتشار نشریات مختلف گروههای پزشکی کرد.

در این دوره که به دوره اول فعالیت انجمنهای علمی در ایران معروف است، گروههای کشاورزی، علوم پایه و علوم انسانی

فعالیت چشمگیری در تشکیل انجمنهای علمی نداشتند. قابل ذکر است که در این دوره، به‌طور غیررسمی محافل خصوصی‌ای توسط اساتید و دانشوران تشکیل می‌شده است.

دوره دوم، فعالیت انجمنهای علمی سالهای ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ است. در این دوره می‌توان از تشکیل ۱۳ انجمن علمی در گروه علوم پایه، ۴ انجمن در گروه علوم اجتماعی، ۷ انجمن در گروه کشاورزی و علوم دامی، ۶ انجمن در گروه مهندسی، ۵ انجمن در گروه ادبیات و علوم انسانی و ۴۳ انجمن در گروه علوم پزشکی یاد کرد که تعداد کل آنها به ۷۸ می‌رسد.

دوره سوم، فعالیت انجمنهای علمی پس از پیروزی انقلاب اسلامی و از سال ۱۳۶۲ آغاز شده است. در این سال، مسئولیت اعتبارگذاری و صدور مجوز فعالیت انجمنها و مجامع علمی کشور به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری محول شد تا با تشکیل کمیسیونی با نظارت معاونت پژوهشی نسبت به بررسی و صدور مجوز لازم اقدام کنند.

در سال ۱۳۶۶ آیین‌نامه نحوه صدور مجوز تأسیس انجمنهای علمی کشور تصویب شد که در سال ۱۳۷۰ براساس مصوبه ۲۶۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی آیین‌نامه مزبور مجدداً بازبینی و تجدیدنظر شد. به موجب این مصوبه و با توجه به ماهیت فعالیت انجمنها مسئولیت صدور مجوز تأسیس، تجدید پروانه و نظارت بر حسن انجام وظایف به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی واگذار شد.

کمیسیون انجمنهای علمی ایران تاکنون برای ۸۰ انجمن علمی غیرپزشکی اجازه فعالیت صادر کرده است که ۲۶/۸٪ آنها در گروه فنی و مهندسی، ۳۵/۴۴٪ در گروه علوم انسانی، ۸/۸۶٪ در گروه علوم پایه و ۸/۸۶٪ در گروه کشاورزی فعالیت می‌کنند.

بیش از ۶۰،۰۰۰ نفر از متخصصان و دانشمندان مجرب یا جوان در این انجمنها عضویت دارند که ۲۷٪ آنها عضو پیوسته، ۲۷/۷۱٪ عضو وابسته، ۴۲/۶۶٪ عضو دانشجویی، ۲/۳۰٪ عضو حقوقی و ۰/۳۱۲٪ عضو افتخاری هستند. علاوه بر این، دبیرخانه

انجمنهای علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، در سال ۱۳۷۸، ۱۶ درخواست اخذ مجوز فعالیت برای انجمنهای علمی را دریافت کرده است. در حال حاضر اهم فعالیتهای انجمنهای علمی کشور عبارتند از:

- ۱- نشر جزوه‌ها و نشریات علمی و تخصصی،
- ۲- برگزاری سمینارها، گردهماییها، کارگاههای آموزشی علمی - تخصصی در سطح ملی و بین‌المللی،
- ۳- برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت تخصصی،
- ۴- همکاری با سازمانهای علمی، تحقیقاتی و اجرایی کشور،
- ۵- برگزاری مسابقات علمی و اهدای جوایز به منظور قدردانی از فعالیتهای تحقیقاتی پژوهشگران کشور،
- ۶- ارتباط با مجامع و انجمنهای علمی و پژوهشی بین‌المللی.

■ سعیده اخکان